

A külkereskedelem szerepe és felelőssége

(Folytatás az 1. oldalról.)

A termelési szerkezet változtatása egyaránt feladata a gazdaságirányításnak és a vállalati munkának. Fontosabb céljait, feladatait makroökonómiai összefüggések alapján jelölhetjük ki, s a megvalósítás központi intézkedéseket is szükségessé tesz. A végrehajtásra mindig vállalatoknál kerül sor, s az öntevékeny vállalati munka a korszerűsödés nélkülözhetetlen bázisa. Hogy ez a folyamat kellő intenzitással és irányítással, a gazdaságirányításnak kell gondoskodnia

— a helyes ár- és jövedelmezőségi viszonyokról, valamint a megfelelő vállalati szervezetelekről;

— a megoldást segítő egyéb eszközökről;

— indokolt esetekben az egyedi döntésről, s a szükséges beavatkozásról.

Ez a felismerés tükröződik az V. ötéves terv szabályozó rendszerében, s hitelpolitikai irányelveiben. A konvertálható árualapok fejlesztésére előirányzott összeg nemcsak nagyságrendjében jelent előrelépést, hanem a kereskedelemfejlesztés gyakorlatában is minőségi változást feltételez. **Külkereskedelmi vállalatainknak, amelyek egy-egy ágazat külkereskedelmi forgalmának letéteményesei, prognózis készítésével, a piaci igények vizsgálatával kell felmérniük, hol célszerű és lehetséges az árualap-fejlesztés, s e téren kezdeményező szerepet kell vállalniuk.** A külkereskedelmi vállalatok ne elégedjenek meg a hagyományos külkereskedelmi módszerek alkalmazásával, hanem a külgazdasági kapcsolatok összefüggéseit vizsgálva, alkalmazzák a nemzetközi együttműködés korszerű módszereit is; ne elégedjenek meg azzal a megállapítással, hogy nincs árualap, hanem segítsék, hogy az árualapok megteremtődjenek; adjanak és kezdeményezzenek fejlesztési javaslatokat, koncepciókat.

Új kapcsolati formák és eszközök

A külkereskedelemnek a jövőben, a korábbinál aktívabban kell érvényesíteni a külgazdasági szempontokat a beruházások döntési és végrehajtási lehetőségeinek folyamatában. Ez különösen vonatkozik azokra a fejlesztési programokra, és nagyberuházásokra, amelyek egyrészt a nemzetközi szinten alkalmazott legkorszerűbb technikát adaptálják, másrészt pedig méreteik a belső piac felvevőképességét általában számottevően meghaladják.

A külgazdasági tevékenységben ma már nem elegendők a klasszikus kapcsolati formák és eszközök. Mind a szocialista integráció, mind a békés együttélés politikájával összefüggő gazdasági verseny megköveteli a korszerű, az újratermelési folyamat egészére kiterjedő, hosszabb távú együttműködésre vonatkozó kapcsolatok fejlesztését. Ez szilárd alapot ad a kereskedelmi munka számára is.

A KGST komplex programjának megvalósítása során növekedett a termelési együttműködés szerepe. Kialakultak azok a módszerek, amelyekkel ezt a folyamatot keretbe lehet foglalni és irányítani nemzetközileg is lehetségessé válik. Ezt hivatalos megoldani:

— A gazdaságpolitika alapvető kérdéseinek kölcsönös konzultációja.

— A hosszú távú tervek koordinációja egyes ágazatok és alágazatok együttműködésére.

— A műszaki-tudományos együttműködés, amely a fejlesztés és kutatás koordinációjával készíti elő a termelésben való egyeztetést.

— A közös vállalkozások új rendje, amelyek különösen a tagországok energiaforrázó és nyersanyagellátásában játszanak fontos szerepet.

— Fejlődnek és új tartalommal telítődnek a szakosított módszerek. Ennek keretében erőteljesebben kezd kibontakozni az alkatrész és részegységek szállítására vonatkozó kooperációs megállapodások rendszere is.

— A KGST keretében létrejött és alakulóban lévő nemzetközi gazdasági egységek a termelés nemzetközivé válásának folyamatát erősítik.

A minisztériumi, vagy nem egyszer kormányzati szintű szakosított és kooperációs megállapodások rendszere a dolog természeténél fogva nagy horderejű projektmokra, ezek létrehozásához és működtetéséhez szükséges fejlesztésekre és ennek eredményeként az ebből származó árucserére koncentrálnak. E megegyezések előkészítésében a külkereskedelmi szakapparátusára komoly feladatok hárulnak, a megegyezések után pedig a végrehajtásban a termelőkkel együttműködve körültekintő szervező munkára van szükség.

Az így létrejövő, vagy létrejövő exportorientált gazdaságfejlesztési programok jelentős szerepet töltenek be a jövőben is Magyarország gazdasági fejlődésében.

Ugyanakkor ezeknek a programoknak olyanoknak kell lenniük, amelyek konvertálható árualapok létrehozását eredményezhetik, tehát a nem-szocialista országok piacaira is árualapot teremtenek. Jó példa erre a hátsóhid, az autóbusz, a Magyar Hajó- és Darugyár számos terméke stb.

Ahhoz, hogy a nemzetközi szocialista munkamegosztásba való bekapcsolódásunk ilyen módját érvényesíthessük, a nemzetközi termelési együttműködést elősegítő aktív szervezési és szabályozási munkára van szükség. Ennek érdekében:

— A nemzetközi együttműködés előkészítése és realizálása során erősíteni kell a tárgyalási és a végrehajtási feyelmet, folyamatosan gondoskodva a belső koordináció jó szervezéséről. Elsősorban a feldolgozóipari ágazatokban szükséges a szervező és koordináló munka színvonalát emelni, a természetes és értékbeni összefüggések tervezésével. Erősíteni kell tehát a nemzetközi együttműködés közgazdasági megalapozását. A nemzetközi együttműködést létrehozó döntéseknél — akár egy vállalat tevékenységét, akár egy-egy ágazat vagy iparág fejlesztését befolyásoló döntésekről van szó — erősíteni, érvényesíteni kell a népgazdasági szemléletet. A központi döntéseket nem igénylő — vállalati kezdeményezés alapján megvalósuló — együttműködéseknek a gazdasági szabályozás eszközeivel kell rugalmasabb keretet biztosítani.

Kereskedelemfejlesztés — gazdasági együttműködés

Több fontos feladatunk a tőkés országokkal való, kölcsönös előnyökön és egyenjogúságon alapuló kereskedelmi kapcsolatok fejlesztéséből adódik. Bilaterális kapcsolatainkban és a nemzetközi fórumokon továbbra is arra törekszünk, hogy a hátrányos megkülönböztetések maradványai eltűnjenek. Kapcsolatainkat a fejlődő országokkal a kölcsönös gazdasági előnyök alapján, de az országcsoporton belüli differenciálódást figyelembe véve, kell kialakítani.

Gazdasági kapcsolataink fejlesztése szempontjából a fejlett tőkés országokkal továbbra is fontosak maradnak a bilaterális kapcsolatok. A közös piaci országokkal való kétoldalú, államközi szerződések terén a hangsúly a gazdasági együttműködésre (kooperációs megállapodásokra) tevődik át. Új típusú, 10 évre szóló gazdasági, műszaki és ipari együttműködési megállapodást kötöttünk több fejlett tőkés országgal. Fontosnak tartjuk, hogy ipari és külkereskedelmi vállalataink együttesen és közösen keressék a kooperációs lehetőségeket és ennek figyelembevételével alakítsanak ki jelentősebb fejlesztési koncepciókat is. Ezt a munkát sok szempontból új módszerekkel és nagyobb vállalkozási szellemmel lehet csak elvégezni.

Külgazdasági kapcsolatainkban a fejlődő országok szerepe növekvő. Indokolja ezt egyik oldalról nyersanyagigényeink fokozódása, amelyeket ezekből az országokból fedezhetünk, másik oldalról pedig az, hogy ezek az országok ipari és elsősorban gépipari termékeink, komplett berendezéseink perspektíváiban is számításba jöhető felvevő piacaik.

Lehetőségeink a fejlődő országokban

Az utóbbi években számos fejlődő ország gazdasági potenciálja alapvetően megváltozott. A fizetőképes fejlődő országok csoportja, s ide tartozik több fontos kereskedelmi partnerünk, a tőkés recesszió időszakában is gyorsan fejlődött és szállítóinak új lehetőségeket kínál. Természetesen, ennek megfelelően változik kapcsolatrendszerük, gazdasági magatartásuk is, s ezserint alakítják ki értékesítő politikájukat.

Gazdasági fejlődésük megalapozása érdekében egyrészt kihasználják szállítóik érdekelttségét, másrészt viszont változatlanul, sőt fokozott mértékben hosszabb távú gazdasági együttműködésre, műszaki segélynyújtásra, s közös érdekeltség vállalására tartanak igényt. Nagyon fontos tehát, hogy külkereskedelmi szervezeteink mélyrehatóan elemezzék a fejlődő országok helyzetét, piacát az új és speciális követelményeiket és segítsenek az érdekelt ipari vállalatoknak.

Az utóbbi években több esetben vizsgáltuk a fejlődő országokból származó távlati nyersanyagbehozatali lehetőségeit. Megállapítottuk, hogy nyersanyagigényeink normális kereskedelmi módszerekkel és távlatilag is fedezhetők, de a kereskedelmi kapcsolatok javítására és elmélyítésére feltétlenül szükség van. Ennek érdekében:

— Javítjuk és bővítjük a fejlődő or-

szágokkal az államközi megállapodások rendszerét, ami a forgalom fejlődésének kereteit adja.

— A forgalom fejlesztése érdekében egyre több fejlődő ország esetében térünk át a klíring fizetési megállapodások rendszeréről a szabaddevizás elszámolásokra.

— Fokozott erőfeszítéseket teszünk a magyar export fejlesztésére, különösen a gépkivitel területén. E törekvéseinket aktív hitelpolitikával, s ha igénylik műszaki-tudományos segítséggel is alátámasztjuk.

— Törekszünk az ún. „közvetítő kezek” kikapcsolására, tehát közvetlenül a termelő fejlődő országokból kívánunk vásárolni, a közvetítő tőkés monopóliumok megkerülésével.

A fejlődő országok gazdaságpolitikájában egyre fontosabb szerepe van az export diverzifikálásának, a magasabb feldolgozottsági fokú termékek fokozott exportjának. Ugyanakkor importjukban az egyedi gépek helyett mindinkább a komplett termelőberendezések, a komplett technológiai rendszerek szállítását, „kulcsrakész” átadását igénylik. Ez a törekvés találkozik a magyar érdekekkel, de itthon mégis sokat kell tennünk, hogy képességeink e tekintetben növekedjenek.

Ma már több területen rendelkezünk korszerű technológiával, nemzetközi színvonalú szolgáltatásokat biztosító berendezésekkel. A fővállalkozás szervezeti és pénzügyi kérdéseit rendező szabályozás több vonatkozásban könnyíti a komplett berendezések exportját. A rendelkezések kereteit természetesen vállalati tevékenységgel, ésszerű kockázatvállalással kell megtölteni. Eddigi gyakorlatunkban még csak kis számban — vagy egyáltalán nem — alkalmazott módszereket, vállalkozási szervezeteiket kell meghonosítani — a termékrészesedési megállapodások kimunkálásától a „termék a kézben” konstrukciók megszervezéséig —, hogy a fizetőképes fejlődő országok piacán különösen erős versenyben helyt tudjunk állni. Nem utolsó sorban idetartoznak a külföldi megbízást teljesítő tervező intézetek, a szellemi exporttal foglalkozó szervezetek jobb felhasználása áruexportunk fokozása érdekében.

A termelés és a külkereskedelem együttműködése

Alapvető feladat a termelés és külkereskedelem közötti kapcsolatok fejlettebb formáinak kialakítása. Jogos az igény, hogy a külkereskedelmi ráhatás, vagyis a külgazdasági követelmények behatolása a termelő szférába és ugyanakkor a termelés aktivitása erősödjék. Ebben nagy szerepe lesz az ágazati tárcák és a külkereskedelmi minisztérium, valamint a termelés és a külkereskedelem szoros együttműködésének. Számításba kell venni, hogy növekszik az információáramlás jelentősége. Ezért ki kell alakítani azt a rendszert, amely minisztériumi és vállalati szinten egyaránt képes gyorsan feltárni a helyzetet és javaslatokat kell kidolgozni megfelelő megoldásokra.

Az ipar és a külkereskedelem kapcsolatát különböző szervezeti és elszámolási formák határozzák meg. Az alapvető a megfelelő gazdasági kapcsolat, s csak bizonyos, jellegzetes esetekben indokolt a termelési és külkereskedelmi tevékenység egy vállalat keretén belül történő egyesítése.

Az elmúlt időszakban kialakult a magyar népgazdaság termelő kapacitásához mért külkereskedelmi vállalati szervezet. Anélkül, hogy e kérdést részleteiben értékelném, úgy látjuk, hogy az önálló külkereskedelmi jogkörök megadása általában jó eredményt hozott. A szervezeti formák jelentőségét már azért sem becsülhetjük le. Feladatunk most az, hogy az adott külkereskedelmi vállalati szervezetet tegyük stabilabbá üdökesebbé. Ezt a célt szakmánként és vállalatonként eltérő megoldásokkal érhetjük el. Látunk kell azt is, hogy sok probléma mindenütt azonos, attól függetlenül, hogy a termelés és értékesítés kapcsolata egy

vállalaton belül, vagy önálló vállalatok között jön létre.

Növelni kell a külkereskedelem irányításának színvonalát, erősíteni a termelő és külkereskedelmi vállalatok összehangolt tevékenységét, fokozni a tervszerűséget, a szervezethez, és különösen fontos, hogy javítsuk a piaci munkát. Ezt szolgálja, ha vállalataink a jelentősebb szállítókkal és felhasználókkal rendszeresen, programszerűen áttekintik a külkereskedelmi feladatok teljesítésének helyzetét, a saját erejüket meghaladó kérdésekben kéri felettes szerveik közreműködését. A jelenlegi piaci helyzetben rugalmasan kell alkalmazkodniuk a piacokhoz és erősíteni a szállítási feyelmet. A piaci információkat gyorsan és szervezeten biztosítani minden érdekelt számára. Törekedni arra, hogy az ügyletek minél nagyobb része számunkra a legelőnyösebb időpontban jöjjön létre. Az információáramlás azonban nem lehet egyirányú. Az üzletpolitika érvényesítéséhez nélkülözhetetlen a fejlesztési célok jó ismerete.

Jobb piaci és ármunkával

A népgazdasági terv az exportstruktúra jelentős változásával számol. Nagyon fontos, hogy a szocialista országokkal kötött árucsereforgalmi megállapodásokat maradéktalanul teljesítsük, egyidejűleg a tervben előirányzott exportot és importot.

A konvertibilis árualapok termelésének bővítését az általános szabályozórendszer mellett az exportfejlesztési célokra elkülönített 45 milliárd Ft-os beruházási hitelkerettel, valamint a komplex exportösztönzés rendszerével is elősegítjük.

Mint mindenütt, az ármunkában is bővebben vannak tartalékaink. Színvonalasabb tevékenységgel el kell érniük a tervben meghatározott cserearány-javulást. Az értékesítési árakban rejlő tartalékok hasznosításához azonban az is szükséges, hogy szállításiink ütemezése megfelelő legyen, a minőségi reklamációkat el tudjuk kerülni, vagy gyorsan rendezzük, s szállításiaink, valamint termékeink műszaki jellemzői egyaránt eleget tegyenek a szerződéses követelményeknek.

A külkereskedelem szervezeti és igazgatási rendjét a külkereskedelmi törvény határozta meg. A külkereskedelmi vállalatok belföldi partnerekkel való kapcsolatait azonban csak néhány alapelvben rögzítette, hangsúlyozva, hogy „... meg kell teremteni a gazdálkodó szervezetek együttműködését és gazdasági érdekeik összhangját, biztosítani kell a termelő, külkereskedelmi és szolgáltató szervezetek számára a világgazdasági hatások közvetítését”.

A kapcsolati rendszer továbbfejlesztésének cél szerű irányait a következőkben lehet megjelölni:

— Gondoskodni kell a központi irányítás hatékonyságának növeléséről, a szerződéses kapcsolatok területén is.

— A külkereskedelmi és termelő vállalatok közötti szerződési és elszámolási rendszert tovább kell fejleszteni.

— Fokozni kell a külkereskedelmi vállalatok piaci cselekvési lehetőségeit és ezzel együtt felelősségüket és a kockázatvállalás körét.

— Ki kell alakítani azokat az ideiglenes jellegű, de egy-egy vállalkozás megvalósításához nélkülözhetetlen, megállapodásokon alapuló együttműködési kapcsolatokat, amelyek a fővállalkozási tevékenységben szükségesek.

— Előre kell haladnunk az árak képzése, s az erre irányuló érdekelttség növelése terén. Nem hagyható figyelmen kívül a piac értékítélete, de a limitárok körüli vita sem válhat központi kérdéssé.

A külkereskedelmi és iparvállalatok közötti problémák feloldásában kiemelkedő szerepe van a szerződéses kapcsolatok etikai rendszerének, amely a jogrend által meghatározott magatartási szabályok mellett garanciája lehet a vállalatok közös érdekeit szolgáló együttműködésnek, a népgazdasági érdekek szem előtti tartásának és ennek eredményeképpen tervfeladataink megvalósulásának.

Udvardi Sándor

KÖZGAZDÁSZKLUB

A TIT közgazdasági szakosztályának szervezésében működő közgazdászklub következő rendezvénye január 25-án, hétfőn, 17 órai kezdettel lesz a Kossuth Klubban. (Bp. VIII., Múzeum u. 7.) A klubest vitájának témája a módosított közgazdasági szabályozórendszer. A meghívott nagyvállalati vezetők mellett részt vesz a klubesten Trethon Ferenc pénzügyminiszter-helyettes és Bánki Pál, a Munkaügyi Minisztérium főosztályvezetője.

Az Északi Beruházási Bank

76. jan. 21.

Öt észak-európai állam közös tanácskozó szerve, az Északi Tanács a közelmúltban elhatározta, hogy 1976. júniusától saját beruházási bankot hív életre. Az Északi Beruházási Bank — amelynek székhelye a finn főváros lesz — alapítókéje 400 millió SDR (különleges lehvívási egység), melyhez Svédország 180, Dánia 88, Finnország és Norvégia 64-64, Izland pedig 4 millióval járul hozzá. A pénzügyi intézmény létrehozásával érthető módon ismét napirendre került a skandináv gazdasági együttműködés kérdése, melynek megteremtésére az elmúlt két évben számos kísérlet történt.

A recesszió légkörében

A gazdaságilag sok szempontból hasonló észak-európai országok már az ötvenes évek elején felvetették a kereskedelem és a vámpolitika összehangolásának gondolatát. Több kísérlet történt egy észak-európai gazdasági integráció, a NORDEK létrehozására, siker nélkül. A 60-as években kibontakozó nyugat-európai gazdasági csoportosulások ugyanis sokkal nagyobb vonzerőt jelentettek az észak-európai országok számára, mint a skandináv gazdasági unió.

Svédország, Norvégia, Dánia az EFTA alapító tagjai között volt, Izland néhány évvel ezelőtt lett teljes jogú tag, míg Finnország társulási megállapodást kötött a szabadkereskedelmi társulással.

A Közös Piac megerősödésével bizonyos mértékig átrendeződtek az erővonalak. Dánia csatlakozott az integrációhoz, Norvégia lakosságának döntő többsége nemmel szavazott a belépés kérdésében. Svédország és Finnország esetében nem lehetett eleve szó a közös piaci tagságról, hiszen a két állam semleges politikája nem teszi lehetővé, hogy a politikai célkitűzésekkel is rendelkező Európai Gazdasági Közösséghez csatlakozzanak. Így aztán a négy „kívül maradt” ország ipari szabadkereskedelmi megállapodást kötött a Kilenekkel. Finnország pedig együttműködési szerződést kötött a KGST-vel is.

A tőkés világgazdaság évek óta tartó súlyos gondjai természetesen nem kerültek el a skandináv országok nemzetgazdaságát sem. Mindegyik észak-európai ország a recesszió, a gondok is többé-kevésbé azonosak. Mivel a gazdasági bajok megoldására nem várhatóan segítséget az ugyancsak súlyos gondokkal küszködő Közös Piacból, a skandináv országok elhatározták, hogy megpróbálnak közösen, összefogva enyhíteni a problémákon. Ennek az „akciónak” egyik állomása a beruházási bank létrehozása.

Várakozás a hitelre

A közös intézmény célja, hogy kölcsönöket és garanciát nyújtson a tagállamok beruházási terveire és figyelembe vegye exportérdekeiket is. A bank — szükség esetén — maga is fordulhat külföldre hitelért. Az elképzelések szerint a bank olyan ügyleteket, beruházásokat finanszíroz majd, amelyekben több skandináv ország érdekelt, illetve amely legálább két tagállam számára előnyt nyújt. A pénzügyi intézmény megalapításának egyik legfontosabb oka az volt, hogy az észak-európai országok komoly fizetési mérlegdeficittel kénytelenek szembenézni. Ugyanakkor nagyszabású beruházásokat szeretnének megvalósítani. A jelek szerint nem lesz kihatással a bank tőkéje.

Mindenekelőtt az energiaszektort számít jelentős beruházási kölcsönökre; sor kerülhet a Dániát és Svédországot összekötő alagút és híd megépítésére, Izland vízi és geotermikus energiák kiaknázására. A hosszú lejáratú finanszírozás természetesen még számos terv megvalósítását teheti lehetővé elsősorban olyanoké, amelyek közvetlenül és közvetve hozzájárulnak majd a kivitel fokozásához.

Különösen Izland és Finnország vár sokat a banktól, de a többi észak-európai ország is komoly reményeket fűz az új intézményhez, amely talán hozzájárulhat a várva-várt gazdasági fellendülés meggyorsításához. Mindez érthetővé válik még inkább az észak-európai országok 1975-ös gazdasági helyzetének áttekintésével, valamint az ideai előrejelzések és célkitűzések felsorolásával.

Konjunktúramérleg

Svédország számára igen nehéz volt az 1975-ös év, bár sikerült fenntartani a csaknem teljes foglalkoztatottságot. A recesszió sokkal mélyebben érintette az országot a vártnál. A bruttó társadalmi termék (GNP) tavaly nem növekedett, az export 11 százalékkal csökkent, a behozatal mindössze másfél százalékkal volt alacsonyabb az 1974. évinél. Mindezek következtében a külkereskedelmi mérleg deficitje meghaladta az egymilliárd dollárt. Egy év alatt megkétsze-

reződött a fizetési mérleg-hiány is, s elérte a 2,1 milliárd dollárt. Az idei évtől a svéd gazdasági szakemberek azt várják, hogy megkezdődik a recesszióból való kilábalás, erőteljesen növekszik majd az export és a beruházási kedv. A Svéd Nemzeti Gazdaságkutató Intézet viszont — példa nélküli — 3 százalékos munkanélküliséget jósol ezévre.

Nem kevés gondot küszködik a dán gazdaság. Tavaly szeptemberben az öt vezető párt megállapodást kötött az elkövetkező három év gazdaságpolitikájára vonatkozóan, melynek legfontosabb pontja a kormánykiadások csökkentése. A jövedelemadók csökkentésével, az ár-emelkedések visszafogásával igyekeznek majd a vezető pártok valamelyest javítani az ország gazdasági helyzetén az elkövetkező három évben. 1975-ben sikerült jelentősen lefaragni a fizetési mérleg hiányából, de az előrejelzések szerint idén ismét komoly — 4-6 milliárd dán koronás — deficitre lehet számítani. A költségvetési hiány eléri majd — számítások szerint — a GNP 7 százalékát. Az infláció 1975-ös 8 százalékos rátája az előrejelzések szerint stabilizálódik, a munkanélküliséget valószínűleg idén sem sikerül 6 százalék alá szorítani.

Különösen súlyos helyzetben van az izlandi gazdaság. A GNP 85 százaléka a külkereskedelemből származik, az exportbevételek háromnegyedét pedig a halkivitel adja. 1975-ben jelentősen csökkent a hal világgiazi ára, ugyanakkor csökkent a kereslet is iránta. Többek között ez a két tényező okozta, hogy Izland terms of trade-je 1975-ben 16 százalékkal romlott az előző évihez viszonyítva. A fizetési mérleg-hiány mintegy 150 millió dollár volt, ez a GNP 52,2 százaléka, Csehszlovákiában és az 11,5 százaléknak felel meg. A problémákat súlyosbítja még az újból kibombant izlandi-angol tőkehaliború is.

— Finnország 1975-ben — 30 év óta először — kénytelen volt megismerni a nulla gazdasági növekedés fogalmát és állapotát. Az infláció még mindig két számjegyű (17 százalékos), a munkanélküliség pedig idén várhatóan 2,8 százalékra növekszik majd. Az ország gazdasági életének legfontosabb problémája az export nagyrányú csökkenése volt 1975-ben. Különösen az erdőgazdasági termékek kivitele csökkent drasztikusan, azaz az észak-európai legfontosabb exportárucsoportja. A külkereskedelmi mérleg hiánya egy esztendő alatt csaknem megkétszereződött, s az év végére elérte a 2,3 milliárd dollárt. Nem kevés gondot okoz a gazdasági vezetésnek, hogy az ország nettó külföldi adósságai a GNP értékének egyötödét teszik ki. Nem túl biztatóak a kilátások ez évre sem. Talán az év vége felé megindul a lassú fellendülés, de ennek első számú feltétele az export nagyjutemű fokozása és az import csökkentése.

Norvégia viszonylag kevesebb gondot küszködik, melyet elsősorban az észak-tengeri olajkincsének köszönhet. Nagy ütemben folyt 1975-ben az olajkincs kiaknázása, s ez természetesen beruházási fellendülést vont maga után. A GNP mintegy 5 százalékkal emelkedett, idén további 7 százalékos növekedést várnak, amely manapság ritkaságnak számít a tőkésországok között. A GNP növekedése ellenére a skandináv országok gazdasági élete tavaly nem volt gondtalan. Jelentősen csökkentek a hajózásból származó bevételek — Norvégia a világ egyik legnagyobb tengeri áruszállító flottájával rendelkezik — s az olajtermeléshez szükséges berendezések megnövekedett importja következtében magasra szökkent a külkereskedelmi és a fizetési mérleg hiánya. A kivitel sem növekedett a várt mértékben. A kormány csak 1978-ra várja a mérlegegyensúly helyreállítását, 1980-ra pedig a fokozatosan emelkedő olajkivitel már pozitív szaldót is eredményezhet.

Az észak-európai országok tehát ebben a gazdasági helyzetben alapították meg a beruházási bankot, amelytől természetesen nem várnak csodákat, de remélik, hogy az exportnövelést majd elősegíti. A skandináv gazdasági együttműködés — amelynek már eddig is számos jele volt tapasztalható, különösen az iparok integrálásában — nyugati megfigyelők véleménye szerint most új szakaszba lépett. Ma már nem a kereskedelem-politika, hanem a fejlesztési feladatok összehangolása, koordinálása a cél, s ez elvezethet egy lazább gazdasági unió létrehozásához — természetesen átfogóbb, integrációs szerkezeti keretek nélkül. Brüsszel mindenesetre nem nézi jó szemmel az Északi Beruházási Bank megalapítását, mert attól tart, hogy az rivalisa lehet a Közös Piac nemrégiben létrehozott Európai Beruházási Bankjának.

Gonda György — Lőrincze Péter

AMERIKAI GAZDASÁG

1976: ingadozó

Az új esztendő első heteiben megszorodtak az amerikai gazdaság 1976-ra vonatkozó előrejelzései. Ezeket a tőkés világban rendkívüli érdeklődés kíséri, miután a nyugat-európai konjunktúra alakulása igen nagymértékben függ az amerikai gazdasági helyzettől. Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy a választási esztendő miatt az amerikai gazdaságpolitikában a szokottnál is több gazdaságon kívüli tényező érvényesül, ami befolyásolhatja a konjunkturális helyzet alakulását.

Január második hetének végén nyolc neves amerikai gazdasági szakértő tartott nemhivatalos tanácskozást, amelyen az 1976-os esztendő várható gazdasági alakulását vitatták meg. Jelen volt Alan Greenspan, aki a Fehér Ház gazdasági tanácsadóbizottságának elnöke, Arthur Okun, a washingtoni Brookings Intézet egyik vezető közgazdásza, David Grove, az IBM ügyvezető alelnöke, Walter Heller, a Minnesota-egyetem közgazdasági tanszékének vezetője és a Kennedy-adminisztráció gazdasági tanácsadó bizottságának elnöke is.

Kiindulás és jóslatok

A vita eredménye a Wall Street Journal hasábjain látott először napvilágot. Magától értetődően a különböző közgazdasági iskolát képviselő szakemberek véleménye egymástól eltért. Néhány lényeges kérdésben azonban kialakult egy kompromisszumos álláspont.

Leggyorsabb volt megállapodásra jutni természetszerűen abban a kérdésben, hogy a kiindulópontnak tekintett 1975-ös esztendő lefolyását hogyan értékeljük és a gazdasági változásokat milyen tényezőknek tulajdonítjuk. Ennek azért volt jelentősége, mert az 1975-ös esztendő megmutatta, hogy a bizonytalansági tényezők száma rendkívül nagy és az szélsőszerűen befolyásolja az 1976-os előrejelzéseket is. A „nyolcak” egyetértettek abban, hogy az 1973. decemberében megkezdődött recesszió 1975 folyamán olyan zuhanásba ment át, amelynek mértékét 1975 januárjában a legpessimistább közgazdászok sem látták előre. 1975 első három hónapjában az Egyesült Államok bruttó nemzeti összterméke évi 11,4 százalékos arányban esett. Ehhez hasonlóan meredek csökkentést harminc év óta nem lehetett tapasztalni. A munkanélküliség májusig 9,2 százalékra emelkedett. Ez a legmagasabb munkanélküliségi arány volt 1941 óta.

Az elmúlt év értékelésénél a szakértők megjegyzik, hogy míg a januártól májusig terjedő időszak negatívabb volt a vártnál — a korányári hónapoktól kezdve a pesszimista közgazdasági jóslatokkal szemben a helyzet a vártnál jobban stabilizálódott. Ebben a szakértők szerint a következő tényezőknek volt szerepük:

1. A kormány adópolitikájában fordulat következett be; 1974. január végén Ford még a magasabb jövedelemkategóriákra 5 százalékos pótdadó kivetését indítványozta — márciusra viszont már 22 milliárd dolláros jövedelmi és vállalati adócsökkentési programot fogadtak el, sőt nyílegyes közpénzvisszatérítés formájában az 1974-es adókat is csökkentették visszamenőleg.

2. Ezt kiegészítette a munkanélküli segély és a segélyprogram (welfare) keretében kiutalt összegek növelése, ami meghatározott keretek közé szorította a legszegényebb rétegek vásárlóerejét. Mindezek eredményeképpen 1975 második negyedében a bruttó nemzeti össztermék reálnövekedése évi rátaiban számítva már 1,9 százalékos volt. A harmadik negyedben, amikor a vállalati raktárkészletek csökkenésének folyamata már előrehaladt és a megrendelésállomány növekedni kezdett, a növekedés évi rátaiban számolva 13,2 százalékos ért el. A negyedik negyedben ez a folyamat lelassult, és évi rátaiban számolva mindössze 5 százalékos volt. Ebből a „nyolcak” eleve arra következtettek, hogy a legjobb esetben is csak lassú és ellentmondásos konjunktúraelénkületi folyamatra lehet számítani 1976-ban.

A kiindulópontnak tekintett 1975-ös év értékelése során megállapították, hogy miután 1974-ben a bruttó nemzeti össztermék reálértéke 2 százalékkal, 1975-ben pedig további 3 százalékkal esett — 1976-ban 6,2 százalékos reálnövekedésre lehet számítani, ami azt jelenti, hogy az 1947-48 óta tapasztalt leghosszabb recesszió véget ér.

A szakértők második lényeges előrejelzése az, hogy a munkanélküliség csak rendkívül lassan csökken. Az év fordulóján 8,3 százalék volt a munkanélküli-

ségi ráta. Az előrejelzések szerint ez 1976-ban 7,7 százalék körül lesz és csak a legkedvezőbb konjunkturális fejlődés esetén érheti el az év végére az évi rátaiban számolt 7,4 százalékos szintet. Ennek az óvatosságnak az indoklásul a közgazdászok azt hangsúlyozták, hogy számításaik szerint a bruttó nemzeti össztermék mintegy 4 százalékos növekedése szükséges ahhoz, hogy a munkanélküliség százalékos aránya ne növekedjen. Így a projekcióban szereplő 6,2 százalékos túlságosan alacsony szint ahhoz, hogy a munkanélküliség erőteljesebb csökkenéséhez vezessen.

Az infláció kérdésében a szakértői tanács már kevésbé tudott közös platformot találni. Emlékeztettek arra, hogy 1974-ben 11 százalékos volt a kiskereskedelmi árak növekedése, 1975-ben pedig a rendelkezésre álló adatok szerint 7,6-7,8 százalék. 1975 decemberében évi rátaiban számolva a fogyasztói árindex 6,8 százalékkal növekedett. A szakértői kollektíva 1976-ra ennél csak egy aránytalán vár kisebb ütemű inflációt: az előrejelzés évi átlagban 6,6 százalék. Ebben a kérdésben azonban az egyes résztvevők álláspontja rendkívül nagy eltéréseket mutatott: a 6,6 százalékos kompromisszumos előrejelzés vitája során 5 és 9,5 százalék között mozogtak a várható inflációs rátára vonatkozó álláspontok.

Ezzel szemben egyöntetű volt a szakértői bizottság álláspontja a vállalati profitok kérdésében. Ezek az előrejelzés szerint 20-30 százalékkal lesznek magasabbak, mint 1975-ben.

Bizonytalansági tényezők

A bizottsági viták során figyelemre méltó viták zajlottak le azokról a tényezőkről, amelyek az említett, kompromisszumos előrejelzéseket megváltoztatják. Pontosabban: amelyek csökkenthetik vagy bizonytalanabbá tehetik a konjunktúraelénkület folyamatát. Okun és Grove például a vitában azt hangsúlyozták, hogy a fogyasztók vásárlási tevékenysége rendkívül ingadozó és előre nehezen megjósolható, valamint azt, hogy a recesszió és infláció az üzleti köröket óvatosságra és az állóeszközberuházások visszatartására kondicionálta.

Az ezzel kapcsolatban nyilvánosságra hozott adatok szerint a fogyasztás szempontjából meghatározó jelentőségű autós vásárlás prognózisa 1976-ra 9,5 millió. Ez valamivel jobb, mint az 1974-ben és 1975-ben tapasztalt 8,7 millió, de messze elmarad az 1973-as esztendő 11,5

HÉT

A VILÁGGAZDASÁG

Közös Piac: UNCTA
acéltermelés

Egy év alatt körülbelül negyedrésszel csökkent az acéltermelés a Közös Piac kilenc országában. A múlt év decemberében a termelés valamivel kilencmillió tonna alatt volt, a novemberi 10 millió tonnával szemben. Ez 26,7 százalékkal kevesebb, mint az 1974-es év decemberi acéltermelése, s a legalacsonyabb adat a múlt év augusztus óta. (Augusztusban azonban a nyári szabadságok miatt jelentős volt a termelési kiesés.) Tavaly — nem végleges adatok szerint — az EGK kilenc tagállamában 125,1 millió tonna acélt gyártottak, 1974-ben még 155,6 millió tonna volt a termelés.

Lengyel
A lengyel ipari termelés az év első felében 249 ponttal csökkent.